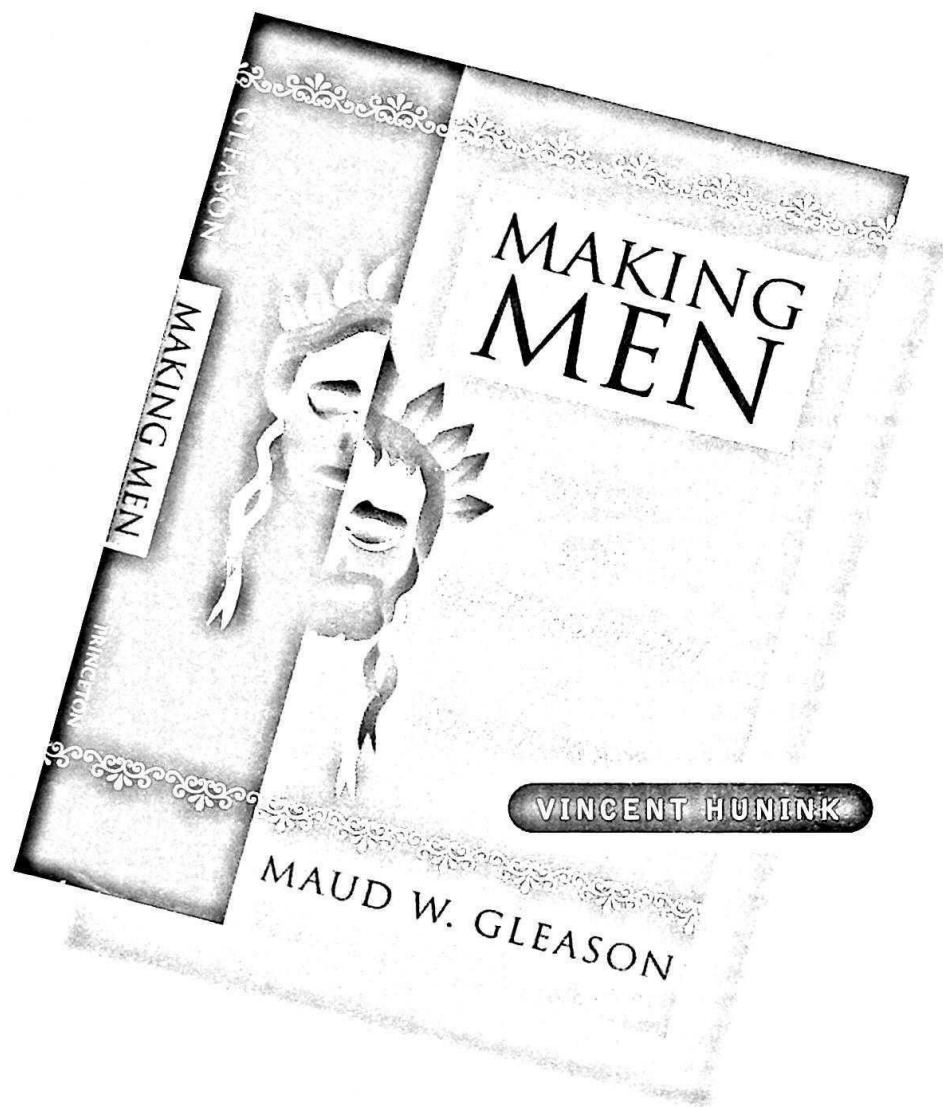

Echte mannen

GENDERSTUDIES BREIDEN HUN WERKTERREIN langzaam ook uit naar het verleden. Maud Gleason is zelfs teruggegaan naar de tweede eeuw na Christus. Dat lijkt misschien een vreemde keuze. (De klassieke perioden liggen voor de Griekse en Romeinse cultuur beduidend eerder, grofweg de vijfde en het eind van de eerste eeuw voor Chr.) De reden is vooral gelegen in het beschikbare materiaal: uit de tweede eeuw na Christus zijn nogal veel Griekse teksten bewaard, met name redevoeringen uit de zogeheten 'Tweede Sofistiek'. Redenaars uit deze periode richten zich welbewust en nadrukkelijk opnieuw op de klassieke Griekse cultuur. Maar intussen is er wel een grote verschuiving opgetreden in het beeld van de redenaar. De redenaar is dan niet zozeer actief voor de rechtbank of in de politiek, maar is een 'man van hogere cultuur', dus vooral een in het openbaar optredende literator en filosoof.

SOEPEL

Volgens Gleason was retorische vaardigheid de beslissende test voor 'mannelijkheid', iets wat steeds bewezen en nader gevormd moest worden en geen natuurlijk gegeven was. Ze laat zien hoe de categorieën mannelijk/vrouwelijk worden ingezet

binnen debatten tussen redenaars en overwelsprekendheid: wie overdreven spreekt, zich al te soepel beweegt, een te hoge stem opzet, zijn ogen verkeerd gebruikt, kortom wie fout spreekt, krijgt het verwijt dat hij 'verwijfd' is. Goed spreken is natuurlijk 'mannelijk': gematigd, ingehouden, waardig. Hiervoor is een enorme hoeveelheid adviezen en regels in de teksten te vinden. Sinds Foucault realiseren we ons steeds beter dat ook de niet-christelijke oudheid er heel wat 'regulering van gedrag' op nahield. Voor een groot deel viel 'mannelijk spreken' dus te leren, en kon men eventueel zijn ware aard verbergen. Maar in de oudheid was er een uitgebreid systeem van fysionomie ontwikkeld om de verborgen 'ware' eigenschappen toch te kunnen decoderen. Via zeer specifieke, uiterlijke tekens (de stand van de handen, de vorm van de lippen, de haargroei) viel uiteindelijk iemands ware aard af te lezen. Natuurlijk was het vooral zaak om de 'pseudo-man' op te sporen, de meest bedreigende en dus meest bestreden categorie.

Enkele case studies maken een en ander wat meer aanschouwelijk. Gleason haalt vaak minder bekende teksten naar voren, zoals de Korintische rede van de Galliër

Favorinus. Deze selfmade Griekse redenaar lijkt bij haar favoriet omdat hij de antieke normen een beetje lijkt te verwarren, maar uiteindelijk goed illustreert: hij is geboren zonder testikels en is dus letterlijk geen 'echte man', iets wat zijn tegenstander Polemo natuurlijk tegen hem gebruikt. Favorinus weet echter via zijn indrukwekkende welsprekendheid alsnog eeuwige roem te verwerven en, volgens Gleason, zijn 'mannelijkheid' te vestigen.

VOETBAL

Making Men is geen boek voor de gemiddelde lezer. Er wordt wel veel uitgelegd, maar nog meer wordt bekend verondersteld. Bovendien wemelt het in de noten van overbodige Griekse en Latijnse citaten en van de literatuurverwijzingen. Ach, volgens de academische trend in de VS moet je met veel vertoon laten zien dat je niet van de straat bent. Dat doet overigens wel denken aan het besproken 'mannelijkheid'-idee... Wie al het nodige van de oudheid weet, kan wel veel nieuwe ideeën opdoen in *Making Men*. Zo besteedt Gleason nu eens serieus aandacht aan de antieke techniek van fysionomie, iets waarover meestal alleen lacherig of meewarig gedaan wordt. En onbekende teksten voor het voetlicht brengen is ook altijd prijzenswaardig. Bovendien is het nuttig om de vanzelfsprekend gebruikte termen 'mannelijk/vrouwelijk' in de antieke retorische teksten te problematiseren en vanuit modern perspectief te bekijken. Alleen, of dat laatste nu echt veel nieuws oplevert, betwijfel ik. Het was natuurlijk al lang bekend dat die termen daar niet 'biologisch' gebruikt worden. Echte vrouwen zijn ook domweg afwezig in de antieke retorica: vrouwen traden nooit op als redenaars. Het is heel simpel: retorica is een mannenzaak. En net als in alle mannenbolwerken van nu (voetbal, leger), worden vermeend zwakkere broeders al gauw uitgemaakt voor 'mietje' en 'verwijfd' zodra anderen zich als Echte Mannen willen profileren. Weinig nieuws onder de zon dus. Gleasons academische jargon verandert daar bitter weinig aan. Wel nieuw is haar sympathieke houding ten opzichte van de vaak gesmade Favorinus. Eindelijk krijgt deze redenaar eens de eer die hij voor zichzelf zo krachtig heeft opgeëist. Een antieke tegenstander zou het ongetwijfeld afdoen met een verachtelijk: 'vrouw verdedigt nep-man!' Maar tegenwoordig krijg je daarmee de handen niet langer op elkaar. Althans, in de veilige wereld van cultuur en academie. Daarbuiten, op straat, blijft ook dat als vanouds.

Maud W. Gleason, *Making Men, Sophist and Self-Presentation in Ancient Rome*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1994. - xxxii, 194 blz., \$29,95. ISBN 0-691-04800-2